

Çağının Sıradışı Yazarı ve Eseri: Uluslararası Evliya Çelebi ve *Seyahatname* Sempozyumu

Yeliz ÖZAY*

Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Merkezi, 3–4–5 Nisan 2008 tarihlerinde “Çağının Sıra Dışı Yazarı ve Eseri: Uluslararası Evliya Çelebi ve *Seyahatname* Sempozyumu”nu düzenledi. Bilkent Üniversitesi ve TÜBİTAK’ın desteklediği sempozyumun danışma kurulunda, Türk Edebiyatı Bölüm Başkanı Talât S. Halman’ın başkanlığında, Jean-Louis Bacqué-Grammont, Yücel Dağlı, Robert Dankoff, Musa Duman, Klaus Kreiser, Mehmet Kalpaklı ve Semih Tezcan görev aldı; sempozyum Bilkent Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. Nuran Tezcan’ın yönetiminde ve Demet Güzelsoy-Chafra’nın koordinatörlüğünde gerçekleşti.

Üç gün süren sempozyuma ABD, Fransa, İngiltere, Kıbrıs, Azerbaycan, Almanya, Hollanda ve Avusturya’dan ve yurt içinden, çeşitli disiplinlerden seçkin araştırmacılar katıldılar, çok yönlü ve zengin içeriği olan eserin ve Evliya Çelebi’nin 17. yüzyıl Osmanlı tarihindeki yerini ve günümüzdeki değerini farklı bakış açılarıyla irdelediler.

Sempozyum, 3 Nisan sabahı, Bilkent Üniversitesi Mithat Çoruh Salonu’nda Prof. Dr. Mehmet Kalpaklı, Prof. Dr. Halil İnalcık ve Prof. Dr. Metin And’ın açış konuşmaları ile başladı.

Prof. Dr. Mehmet Kalpaklı ve Hilmi Yavuz’un başkanlık ettiği birinci oturumda sempozyumun açış bildirimlerini Prof. Dr. Robert Dankoff, Prof. Dr. Pierre MacKay ve Dr. Yücel Dağlı sundu. Osmanlı-Türk edebiyatı uzmanı, Chicago Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Ro-

bert Dankoff, “Ayıp Değil!” başlıklı bildirisinde Evliya Çelebi’nin “ayıp” sözcüğünü hangi bağlamlarda ve hangi ölçütlere göre kullandığına dikkat çekti. Ardından, oturumun ikinci konuşmacısı olan, Washington Üniversitesi’nden Prof. Dr. Pierre MacKay “Separating Truth and Fantasy in Evliya’s Accounts of His Journeys: Some Examples From Book Eight” (Evliya Çelebi’nin Seyahat Anlatımlarında Gerçek ve Fanteziyi Ayırmak: Sekizinci Ciltten Bazı Örnekler) başlıklı bildirisini sundu. Bildirisinde, *Seyahatname*’de kurmaca ve gerçeğin bir arada yer aldığına değinen Mackay, Evliya Çelebi’nin bazı seyahatlerinin tamamen kurmaca olduğunu göstermek için sekizinci ciltten örnekler sundu. Birinci oturumun son konuşmacısı Marmara Üniversitesi öğretim üyesi Dr. Yücel Dağlı’ydı. “Evliya Çelebi *Seyahatnamesi*’ndeki İstanbul Esnafı” başlıklı bildiriye sunan Dağlı, *Seyahatname*’nin birinci cildinin eserin diğer dokuz cildinden farklı olan özelliklerine değindi. Yücel Dağlı İstanbul’un ve Osmanlı toplum hayatının anlatıldığı birinci cildin diğer ciltler gibi bir seyahat anlatısı olmadığını belirtti.

Sempozyumun ikinci oturumuna Başkent Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Filiz Yenişehirlioğlu başkanlık yaptı. Oturumda ilk olarak İstanbul Üniversitesi’nden Prof. Dr. Feridun Emecen, “Askeri Dönüşüm Çağında Evliya Çelebi ve Ateşli Silahlar” başlıklı bildirisini sundu. Bildiride, Osmanlıların ateşli silah kullanımı ve savaş tak-

* Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Bölümü Araştırma Görevlisi, yozay@gazi.edu.tr

tikleri bakımından Batı'nın gerisinde kalıp kalmadığı sorunu, *Seyahatname*'de verilen bilgiler üzerinden değerlendirildi. Oturumun ikinci konuşmacısı, İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Dr. Musa Duman'dı. Duman "*Seyahatname*'deki Harekeli Yazılar Üzerine" başlıklı bildirisinde Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat Köşkü nüshasının beşinci cildindeki harekeli sözcükleri Türkçenin fonetiği açısından değerlendirdi. Oturumun üçüncü konuşmacısı Doğu Akdeniz Üniversitesi öğretim üyesi Doç Dr. Slobodan Ilić idi. Ilić, "Evliya Çelebi'nin Batı Balkanlar Yolculuğu: Günümüze Kadar Yapılan Yayınlar Eleştirel Bir Bakış" başlıklı bildirisinde *Seyahatname*'nin özellikle Bosna ve Dalmaçya'yla ilgili bölümlerindeki sözcüklerin çevrilmesine ilişkin sorunları değerlendirdi. Oturumda son olarak Prof. Dr. Machiel Kiel, "40 years with Evliya Çelebi" (Machiel Kiel'in Balkanlar'da Evliya Çelebi ile Geçen 40 Yılı) başlıklı bildirisini sundu. Kiel, Evliya Çelebi ve *Seyahatname* ile kişisel olarak kurduğu ilişkiyi anlattı.

Sempozyumun üçüncü oturumuna Ankara Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Özer Ergenç başkanlık yaptı. Oturumda ilk olarak Mehmet Tütüncü "Kaybolan Kitabeler ve Güvenilir Bir Kaynak Olarak *Seyahatname*" başlıklı bildirisini sundu. Çalışmasında *Seyahatname*'de adı geçen kitabelere ilişkin değerlendirmeler yapan Tütüncü, bildirisinin son bölümünde Karaman'da bir camide bulunan Evliya'ya ait duvar yazısını katılımcılara tanıttı. Oturumun ikinci konuşmacısı Trakya Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. İbrahim Sezgin'di. Sezgin, Evliya Çelebi'nin Gelibolu Üzerine Verdiği Bilgilerin Arşiv Belgeleri ile Karşılaştırılması" başlıklı bildirisinde, *Seyahatname*'de Gelibolu'ya dair verilen bilgilerle resmi kayıtlar ve arşiv belgelerini karşılaştıran bir değerlendirme yaptı. Oturumun üçüncü konuşmacısı

"Evliya Çelebi'nin Antalya ve Çevresi İçin Yazdıklarını Kültür Tarihi Okumalarıyla Yeniden Yorumlamak" başlıklı bildirisini Hacettepe Üniversitesi'nden Yard. Doç Dr. Özge Öztekin'di. Bildiride, Antalya ve çevresindeki çeşitli yerleşim yerlerinin özellikleri *Seyahatname*'de anlatılanlar üzerinden açıklandı. Oturumun sonraki konuşmacısı, sempozyuma Azerbaycan'dan katılan Prof. Dr. Ferah Hüseynova idi. "Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Demirkapı Derbent" başlıklı bildirisinde Ferah Hüseynova, *Seyahatname*'de yer alan Demirkapı Derbent betimlemelerinin gerçekliğini değerlendirdi. Oturumun son konuşmacısı Bamberg Otto Friedrich Üniversitesi'nde doktora öğrencisi olan Mustafa Tupev'di. "17. Yüzyılda Evliya Çelebi'ye göre Aynıtap" başlıklı bildirisinde Tupev, Evliya Çelebi'nin Gaziantep'e ilişkin verdiği bilgilerle dönemin kimi diğer kaynaklarındaki bilgileri karşılaştırmalı olarak değerlendirdi.

Sempozyumun ikinci gününde oturumlar Bilkent Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi'nde bulunan C Blok Amfisi'nde gerçekleştirildi. Dördüncü oturumun başkanlığını Hacettepe Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Osman Horata yaptı. Oturumun ilk konuşmacısı olan Çukurova Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Mine Mengi, "Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Bir Üslup Özelliği Olarak Türler Arası" başlıklı bildirisini sundu. Mine Mengi, *Seyahatname*'nin tarih, şehir monografisi, biyografi, otobiyografi, tezkire, menakıpname ve letaifname gibi yazınsal türlerin iç içe girdiği türler arası bir metin olduğunu belirtti. Oturumda ikinci olarak Ondokuz Mayıs Üniversitesi öğretim üyesi Yard. Doç. Dr. Münteha Gül-Akmaz, "Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Söz, Düşünce ve Yazı Aktarımı" başlıklı bildirisini sundu. Gül-Akmaz, bildirisinde *Seyahatname*'de bulunan farklı akta-

rım yapılarına ve Evliya Çelebi'nin kendine özgü dil ve üslup özelliklerine dikkat çekti. Oturumun üçüncü konuşmacısı "Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Türk Halk Edebiyatı Üzerine Notlar" başlıklı bildirisini Sabri Koz yaptı. Koz bildirisinde, *Seyahatname*'nin Türk halk edebiyatı çalışmaları için önemine dikkat çekti ve eserdeki halk edebiyatı türlerine karşılaştırmalı olarak değindi. Oturumda son olarak İstanbul Üniversitesi öğretim üyesi Dr. Fatih Kemik "Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ndeki Halk Etimolojisi Örnekleri Üzerine" başlıklı bildirisini sundu. Kemik, bildirisinde *Seyahatname*'nin ilk üç cildinde yer alan halk etimolojisi örnekleri üzerinde durdu.

Sempozyumun beşinci oturumuna Doç. Dr. Fatma Kutlar başkanlık yaptı. Oturumda ilk olarak Seyit Ali Kahraman "Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin Kaleme Almış Serüveni" başlıklı bildirisini sundu. Kahraman, bildirisinde *Seyahatname*'nin birinci ve ikinci cildinde aktarılan rüyaların eserin yazılış amacı, nasıl ve nerede yazıldığı ile ilişkisini değerlendirdi. Oturumda daha sonra, Priscilla Mary Işın "Evliya Çelebi'nin Diliyle Resimlediği 17. Yüzyıl Yiyecek Manzaraları" başlıklı bildirisini sundu. Işın, çalışmasında döneminin yeme içme alışkanlıkları, yiyecek ticareti, pişirme teknikleri gibi yemek ve mutfak ile ilgili birçok eşsiz bilgiler sunan *Seyahatname*'nin mutfak kültürüne dair çok önemli bir kaynak olduğuna dikkat çekti.

Sempozyumun altıncı oturumuna Doç. Dr. Suavi Aydın başkanlık yaptı. İlk olarak, Centre Nationale de la Recherche Scientifique'ten Prof. Dr. Jean-Louis Bacqué-Grammont, "Magie et Sortilèges Dans le Seyahat-name d'Evliya Çelebi" (*Evliya Çelebi Seyahatnamesi*'nde Sihir ve Büyü) başlıklı bildirisini sundu. Bacqué-Grammont, bildirisinde

Seyahatname'de yer alan sihir ve büyüye ilişkin örnekleri değerlendirdi. Oturumun ikinci konuşmacısı Mainz Johannes Gutenberg Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Hendrik Boeschoten oldu. Evliya'nın "Gerçeklik Perdesi" başlıklı bildirisinde Boeschoten, *Seyahatname*'de ironi ile gerçekliğin ilişkisi üzerinde değerlendirmelerde bulundu. Oturumda üçüncü olarak Ondokuz Mayıs Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Mehmet Aydın "Seyahatname'deki Yazıcıoğulları ile İlgili Bilgiler Üzerine" başlıklı bildirisini sundu. Aydın, *Seyahatname*'nin dördüncü ve beşinci ciltlerinde yer alan Yazıcıoğlu Mehmed Efendi ve Yazıcıoğlu Ahmed Bican'ın metinlerini değerlendirdi. Oturumun son konuşmacısı Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Zafer Önler oldu. "Evliya Çelebi'de Çeşitli Hastalıklara İlişkin Gözlemler" başlıklı bildirisinde, Önler, *Seyahatname*'de anlatılan çeşitli hastalıklar ve ameliyat yöntemleri ile ilgili bilgileri diğer kaynaklarla karşılaştırmalı olarak değerlendirdi.

Günün son oturumuna Bilkent Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Laurent Mignon başkanlık yaptı. Oturumda ilk olarak, Viyana Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Claudia Roemer, "German Religious and Other Texts in Arabic Letters as Compared to Evliya's German Samples" (Arap Harfleriyle Yazılmış Almanca Dinî ve Din Dışı Metinlerin Evliya Çelebi'nin Almanca Metin Örnekleriyle Karşılaştırılması) başlıklı bildirisini sundu. Roemer, bildirisinde *Seyahatname*'de yer alan Almanca konuşma dili örnekleri ile Arap harfleriyle yazılmış olan Avusturya Ulusal Kütüphanesi'nde bulunan bir el yazmasındaki Almanca kullanımını karşılaştırarak değerlendirdi. Oturumun ikinci konuşmacısı olan Viyana Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Gisela Prochazka-Eisl, "Evliya Çelebi and the Saints of Jerusalem" (Evliya Çelebi

ve Kudüs'ün Azizleri) başlıklı bildirisini sundu. Prochazka-Eisl, bildirisinde Evliya Çelebi'nin Kudüs ile ilgili verdiği bilgileri kaynaklarla karşılaştırmasını yaparak değerlendirdi. Oturumun üçüncü bildirisini İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi Yard. Doç. Dr. Nurettin Gemici sundu. Gemici, "Evliya Çelebi'nin Hac Ziyareti ve *Seyahatname*'sinin Hac Bölümüne Kaynaklık Etmesi Bakımından Menazilü'l-Hacc ve Menasikü'l-Hacc Kitapları" başlıklı bildirisinde hac ibadeti ve hac adabı ile ilgili kitaplarla *Seyahatname* arasında karşılaştırmalı bir değerlendirme yaptı. Oturumda son olarak Ersu Pekin, "Evliya Çelebi Müzik Değişiminin Neresinde?" başlıklı bildirisini sundu. Pekin, bildirisinde 17. yüzyılda müzikteki değişimi *Seyahatname* ve diğer kaynaklarla değerlendirdi.

Sempozyumun üçüncü gününün ilk oturumuna Prof. Dr. Nurettin Demir başkanlık yaptı. Oturumda ilk olarak Edinburgh Üniversitesi öğretim üyesi Dr. Caroline Finkel, "Evliya Çelebi'nin Nal İzlerinde: Sayfadan Patikaya" başlıklı bildirisini sundu. Finkel, bildirisinde Evliya Çelebi'nin at üzerinde izlediği rotaları değerlendirdi. Oturumun ikinci konuşmacısı olan Ankara Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. Tansu Açık, "Evliya Çelebi'de Yunan-Roma Dünyası" başlıklı bildirisini sundu. Açık, bildirisinde *Seyahatname*'de yer alan Yunan-Roma dünyasına ilişkin bilgileri değerlendirdi. Oturumda son olarak Berlin Freie Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Claus Schöning, "Mongolische Lehnwörter bei Evliya Çelebi" (Evliya Çelebi'de Moğollara Dair) başlıklı bildirisini sundu. Schöning, çalışmasında *Seyahatname* ve çağdaşı eserlerde yer alan Moğolca sözcükleri ve bu sözcüklerin Osmanlıca'da zamanla azalmasının nedenlerini değerlendirdi. Oturumda son olarak Konya Selçuk Üniversitesi öğretim üyesi Prof.

Dr. Mehmet Aydın, *Seyahatname*'den yola çıkarak İstanbul'daki gayri Müslimlerin toplumsal konumunu değerlendiren bildirisini sundu.

Sempozyumun son oturumuna Yard. Doç. Oktay Özel başkanlık yaptı. Oturumda ilk olarak Bilkent Üniversitesi doktora öğrencisi Arzu Ereklili "Seyahatname'de 'Öteki'ne Bakış" başlıklı bildirisini sundu. Ereklili, bildirisinde yedinci cilt üzerinden Evliya Çelebi'nin gezdiği ülkeleri ve gördüğü insanları nasıl algıladığı ve yorumladığını değerlendirdi. Oturumun ikinci konuşmacısı olan Yard. Doç. Dr. Nuran Tezcan, "17. Yüzyıl Osmanlı Türk Edebiyatı ve *Seyahatname*" başlıklı bildirisini sundu. Tezcan, Osmanlı-Türk edebiyatında *Seyahatname*'nin ayrıcalıklı konumunu değerlendirdiği bildirisinde, *Seyahatname*'nin yazarla şairin birbirinden ayrıldığı ilk eser olmasına dikkat çekti. Bilkent Üniversitesi doktora öğrencisi Günül Özlem Ayaydın Cebe, "Bir Anlatım Ustası Seyyahla Asırlar Arası Seyahat" başlıklı bildirisinde, *Seyahatname*'nin kurgusal özelliklerine dikkat çekti, Evliya Çelebi'yi çağdaşı yazarlar ve 19. yüzyıl yazarları arasında değerlendirdi. Oturumun son konuşmacısı yine Bilkent Üniversitesi doktora öğrencisi Alphan Akgül oldu. Akgül, "Evliya Çelebi'nin Üslubunun Günümüz Yazarlarından İhsan Oktay Anar'ın Romanlarında Yeniden Üretimi" başlıklı bildirisinde *Seyahatname*'nin, İhsan Oktay Anar'ın çeşitli romanlarına, dil oyunları, tasvirler ve hikâyeler bağlamında yansımaları değerlendirdi.

Oturumun sonunda, Yard. Doç. Dr. Nuran Tezcan, katılımcılara ve sempozyumun düzenlenmesinde katkı sağlayanlara teşekkürlerini sunduğu kapanış konuşmasını yaptı.